

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE „ISIDOR TODORAN”

DINAMICA EUHARISTICĂ A FILANTROPIEI

TEZĂ DE DOCTORAT

-REZUMAT-

Conducător de doctorat:

Pr.prof.univ.dr. VALER BEL

Student doctorand:

CIPRIAN VALENTIN NICOARĂ

CLUJ-NAPOCA

2021

Cuprins

ABREVIERI.....	3
INTRODUCERE.....	5
METODELE DE CERCETARE ȘI DE ELABORARE A LUCRĂRII.....	7
STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRII STRUCTURAT TEMATIC ȘI CRONOLOGIC.....	10
CONTRIBUȚIA PERSONALĂ ÎN CERCETAREA TEMEI.....	20
PARTEA 1	22
FUNDAMENTAREA TEOLOGICO - EUHARISTICĂ A FILANTROPIEI	22
1. ASPECTE GENERALE LEGATE DE SFINTELE TAINÉ. HRISTOS - MAREA TAINĂ A BISERICII	22
1.1. Preliminarii teologice.....	22
1.2. Raporturile dintre Euharistie și celelalte Sfinte Taine.....	26
1.3. Tainele ca semne ale răscumpărării întru Hristos.....	33
1.4. Interconđiționarea dintre Sfintele Taine și Biserică.....	40
2. SFÂNȚA EUHARISTIE - CA TAINĂ, JERTFĂ REALĂ ȘI COMUNIUNE	50
2.1. Repere terminologice și teologice.....	50
2.2. Instituirea Tainei și principalele ei semnificații teologice.....	55
2.3. Reflectare Biblică.....	64
2.3.1. Prefigurări Vechi - testamentare.....	64
2.3.2. Fundamentare Nou - testamentară.....	78
2.4. Euharistia - reflectată în patristica și teologia răsăriteană.....	107
3. EUHARISTIA CA ÎNCUNUNARE A VIEȚII LITURGICE ȘI PREMIZĂ A FILANTROPIEI CREȘTINE	122
3.1. Dinamismul Liturghiei ortodoxe și al Sfintei Euharistii.....	122
3.2. Sfânta Euharistie ca Taină a unității ecleziale.....	135
3.3. Trupul euharistic creează trupul eclezial.....	140
3.4. Comuniunea (κοινωνία) sinaxei euharistice.....	146
3.5. Dimensiunea euharistică a misiunii Bisericii.....	161
3.6. Dumnezeiasca Euharistie - merinde pe calea Împărăției veșnice.....	165

PARTEA a II –a	178
FILANTROPIA CREȘTINĂ CA REFLECTARE A IUBIRII DIVINE ȘI A COMUNIUNII EUHARISTICE	178
4 SLUJIREA FILANTROPICĂ - ETIMOLOGIE ȘI TEMEIURI BIBLICE.....	178
4.1 Repere teologice și terminologice.....	178
4.2 Filantropia - reflectare biblică	186
5 O PERSPECTIVĂ PATRISTICĂ ASUPRA FILANTROPIEI CREȘTINE.....	207
5.1 Dinamica euharistică a filantropiei creștine în sursele patristice din primele trei secole	207
5.2 Dinamica euharistică a slujirii aproapelui în sursele patristice din secolul al IV- lea și din secolele ulterioare	214
5.3 Filantropia creștină în viziune hrisostomică	227
6. CONSIDERAȚII ISTORICO - LITURGICE	254
6.1.Coordonate istorice	254
6.2. Unitatea dintre Liturghie și filantropie.....	258
6.3. Slujirea semenilor ca reflectare a iubirii de oameni a lui Dumnezeu și a comuniunii euharistice	263
7. MISIUNEA SOCIAL-FILANTROPICĂ ÎN ROMÂNIA.....	298
7.1. Retrospectivă istorică.....	298
7.2. Filantropia creștină din România contemporană.....	307
7.2.1. Diaconia ortodoxă - repere locale	312
7.2.2. Activități diaconal - filantropice în Bisericile protestante	318
Concluzii	322
B I B L I O G R A F I E	325

Cuvinte cheie: Misiune, Euharistie, comuniune, filantropie creștină, slujirea semenilor, Liturghia după Liturghie, dinamica euharistică

Rezumat

Introducere

Tema acestei lucrări (raportul dintre Sfânta Euharistie și diaconie/slujirea aproapelui în context misionar) este deosebit de vastă și de generoasă, având o bază scripturistico - patristică copleșitoare prin dimensiuni și profunzime, precum și o bogată reflectare teologică. Având în vedere aceste aspecte, despre dumnezeiasca Euharistie s-ar putea alcătui nenumărate tratate teologice, care să reflecte și respectiv, să redescopere tezaurul inestimabil al Sfintei Scripturi și al scrierilor patristice.

Privită cu superficialitatea omului contemporan, diaconia, în înțelesul ei de slujire a aproapelui, pare a fi un element relativ nou, inclus de puțină vreme în lucrarea misionară a Bisericii. Rădăcinile acestei lucrări diaconice sunt, însă, deosebit de profunde, sursa ei primordială fiind iubirea nemărginită împărtășită omului de către Dumnezeu. Această iubire nemăsurată constituie temelia comună a Euharistiei și a filantropiei creștine și se află, evident, la baza comuniunii omului cu Dumnezeu și a oamenilor întreolaltă.

Tema cercetării noastre este interdisciplinară, deoarece extensiunea filantropică a Euharistiei constituie un subiect generos și *actual* pentru toate disciplinele teologice (dogmatică, misiologie, exegeză biblică, patristică, morală). Motivele care m-au determinat să-mi aleg, să cercetez și să aprofundez aceasta temă sunt numeroase și variate: alături de confracții mei preoți, îndeosebi de cei mai tineri, adică mai apropiați de generația mea, am constatat că majoritatea contemporanilor noștri, mai mult sau mai puțin atașați duhovnicește de Biserică, de învățătura și de conduita ei, sunt tentați să separe filantropia de Euharistie și de celelalte Sfinte Taine ale Bisericii din care facem parte. În pofida libertății religioase de care ne bucurăm de peste trei decenii, mulți dintre creștinii zilelor noastre au o percepție superficială asupra dumnezeieștii Euharistiei, ignoră sau minimalizează aspectele și semnificațiile ei profunde și ca urmare, nu înțeleg că Sfânta Euharistie reprezintă o revelație permanentă a filantropiei divine și o premisă temeinică a filantropiei creștine. Sesizarea, aprofundarea și manifestarea faptică a legăturii dintre Sfânta Euharistie și filantropia, caritatea creștină depășește cadrul restrâns și rigid al teologiei de școală și se impune de la sine în contextul bisericesc și social în care viețuim.

Redescoperirea acestei legături vii și firești dintre Euharistie și filantropia creștină este absolut necesară în circumstanțele dificile, chiar dramatice în care trăim (pandemie, pauperizare și convulsii sociale, dezorientare morală, atacuri perfide și adesea concertate împotriva Bisericii, ierarhiei clericale, familiei).

Prin calitatea de dreptmăritori creștini pe care am dobânduit-o la Sfântul Botez și prin slujirea preoțească pe care ne-am asumat-o cu înfiorare în ceasul Hirotoniei nu suntem doar motivați temeinic, ci de-a dreptul obligați să revelăm plenar și să propovăduim valoarea nepieritoare și însemnătatea covârșitoare a Sfintei Euharistii și a legăturii dinamice care se stabilește între această Taină a Tainelor și filantropia sau buna făptuire creștinească.

Deoarece aspectele legate de Sfânta Euharistie sunt numeroase și semnificative, marcând întreaga teologie, din epoca patristică și până în zilele noastre, abordarea lor integrală și detaliată este dificilă. Extensiunea subiectului și profunzimea sa i-a determinat pe cei mai mulți dintre teologi ca după o succintă trecere în revistă a tuturor aspectelor, să reliefeze doar anumite semnificații ale Euharistiei, tratându-le în mod detaliat.

Filantropia (numită adesea „taina fratelui”) reprezintă o latură foarte importantă a misiunii Bisericii și nu un element secundar sau decorativ de asistență socială. De-a lungul anilor de slujire catehetică și respectiv, de slujire sacerdotală, de la catedră și ulterior de la sfântul altar, am observat că atât tinerii, cât și credincioșii maturi sunt vulnerabili în fața provocărilor lumești ce au multe forme de manifestare vătămătoare.

Se impune așadar, o redescoperire a prefigurărilor, temeiurilor biblice și reflectării patristice a Sfintei Euharistii și a slujirii filantropice, o evidențiere stăruitoare a relației ontologice dintre dumnezeiasca Euharistie și filantropie, dintre Sfântul Potir și jertfirea altruistă, dintre altarul slujirii liturgice și altarul slujirii aproapelui.

O adevărată provocare în realizarea acestei lucrări a fost constituită de faptul că deși cu privire la Sfânta Euharistie, baza bibliografică este deosebit de vastă, incluzând numeroase surse biblice, patristice și scrieri teologice, în privința filantropiei s-a scris mai puțin, cu precădere în ultimele trei decenii, iar în legătură cu relația dinamică dintre Euharistie și filantropie s-au alcătuit doar câteva studii de specialitate.

Un imbold deosebit a fost constituit de actualitatea temei și de faptul că ea este dezbătută în mod frecvent în cadru întrunirilor ecumenice. Am fost motivat și de faptul că azi, o mare parte a teologilor occidentali (catolici și protestanți) recunosc valoarea și actualitatea modelului filantropic patristic (vasilian sau hrisostomic, de pildă), iar teologii ortodocși prezintă în mediul teologic apusean modurile în care acest model a fost aplicat de-a lungul secolelor în Biserica Răsăritului.

Prin urmare, în pofida faptului că încă este insuficient cercetată și aprofundată legătura dinamică dintre Euharistie și filantropie, ea reprezintă un subiect de interes care depășește limitele confesionale. Consider că *lucrarea nu este exhaustivă* și că deschide în continuare calea unor noi cercetări teologice

dedicate acestei continuități dintre filantropia divină, manifestată în chip sublim prin dumnezeiasca Euharistie și filantropia creștină, numită fraternitate, caritate, diaconie sau slujire a aproapelui, bună făptuire, milostivire sau întrajutorare.

CONTRIBUȚIA PERSONALĂ ÎN CERCETAREA TEMEI

„Euharistia reprezintă factorul de jertfă și unitate în raport cu Dumnezeu și cu semenii”

Contribuția personală constă în reactualizarea temei și a importanței acesteia pentru viața și misiunea Bisericii, prin folosirea majorității surselor principale de după lansarea conceptului «Liturghiei după Liturghie» de către părintele Bria, care au tratat cei doi factori esențiali: Euharistia și filantropia

Pe de o parte, Sfânta Euharistie, cu multiplele și profundele ei aspecte reprezintă o temă inepuizabilă de teologhisire și este reflectată într-o mulțime de scrieri care se întind cronologic din epoca Bisericii primare și a patristicii până în zilele noastre. Pe de altă parte, filantropia creștină se bucură și ea de o reflectare amplă, valoarea ei fiind redescoperită pretutindeni.

Consider că noutatea temei pe care o abordez în lucrarea de față constă în *evidențierea legăturii ontologice, vii și dinamice dintre Euharistie și filantropie*. Acest raport nu este formal și teoretic, ci ființial și reversibil, deoarece „Euharistia face Biserica” (Eklezia) percepută ca o comunitate de hristofori, care-și experiază credința și-și dovedesc prin fapte iubirea față de Dumnezeu și dragostea față de semenii, iar în mod simultan Biserica (sinaxa euharistică) își afirmă și *dovedește crezul și coeziunea interioară prin împărtășirea cu vrednicie a obștii credincioșilor din același sfânt și dumnezeiesc Potir*. Euharistia ne unește cu Dumnezeu și totodată cu aproapele nostru.

Legătura dintre Euharistie și filantropie este reliefată în mod deosebit de faptul că Mântuitorul Însuși a adăugat datoriei fundamentale de a-L iubi pe Dumnezeu și porunca iubirii de semenii (Mt. 22, 37-40; Lc 10, 27). Un reper fundamental în abordarea teologică a lucrării mele este constituit de fragmentul I In. 4, 9-11 și 19-21, unde aghiograful subliniază ideea că Dumnezeu este Cel Care ne-a iubit mai întâi și că datori suntem de-a răspunde acestei iubiri nemărginite, iubindu-ne unii pe alții.

„Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem. În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre (...) dacă Dumnezeu astfel ne-a iubit pe noi, și noi datori suntem să ne iubim unul pe altul. Noi iubim pe Dumnezeu, fiindcă El ne-a iubit cel dintâi. Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele

său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut, nu poate să-L iubească. Și această poruncă avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său.”(I In. 4, 10-11 și 19-21).

Pornind de la adevărul fundamental că „Dumnezeu este iubire” (I In. 4, 8 și 16) și considerând Sfânta Euharistie ca punct culminant de manifestare a iubirii și jertfeniciei divine (I In. 4, 9) vedem că *filantropia dumnezeiască se permanentizează și lucrează în cadrul acestei Sfinte Taine unificatoare.*

Privită dintr-o perspectivă nouă, bine fundamentată biblic și patristic, filantropia creștină nu trebuie să fie instituționalizată și laicizată excesiv, ci aprofundată teologic, adică percepută ca răspuns bun și cuvenit dat filantropiei divine. De fapt, nu avem de-a face cu o abordare nouă a legăturii ființiale dintre Euharistie și filantropie, ci mai curând cu o redescoperire a valențelor și consecințelor filantropice firești ale acestei Sfinte Taine. În acest sens, remarcăm că în Ortodoxie, filantropia este străină de orice spirit sau interes prozelitist și reprezintă transpunerea în faptă a învățaturii de credință. Reprezintă o conduită de viață, o aderare dinamică la principiul fundamental enunțat frecvent și clar în Sfânta Scriptură. („*Dumnezeu este iubire*” I In. 4, 8; „*Nimănui cu nimic nu fiți datori, decât cu iubirea unuia față de altul; că cel care iubește pe aproapele a împlinit legea.*” Rom. 13, 8; 12, 10-13).

Sfânta Euharistie constituie de fapt, una dintre manifestările filantropiei divine celei dintru început, ce străbate precum un fir roșu istoria biblică de la creație și până la cartea Apocalipsei, precum și întreaga istorie omenească. Deși a fost prefigurată în timpurile vechi-testamentare, anticipată și instituită în vremea Mântuitorului Hristos, Euharistia nu și-a pierdut nimic din dinamismul ei, care avea un rol determinant în constituirea, consolidarea și afirmarea comunităților din Biserica primară și din epoca persecuțiilor.

Legătura dintre Sfânta Euharistie și filantropia inițiată și desfășurată de Biserică are o certă dimensiune misionară. Adresate în mod direct Sfinților Apostoli, îndemnurile misionare ale Mântuitorului îi includ în chip mijlocit și pe creștinii conștienți de numele și de vocația lor. Ucenicii sunt sarea și lumina ce dau sens și orientare (Mt. 10, 7-28; 19-20), dar misiunea lor nu se realizează doar în cuvânt, ci și în faptele existenței cotidiene. Prin aceste fapte vor dovedi tuturor că s-au schimbat, că au alte priorități, că înaintea lor se află ceva de o inestimabilă valoare.

Consider că prin revelarea sau redescoperirea unor aspecte mai puțin cercetate legate de Sfânta Euharistie și prin accentuarea valențelor misionare ale legăturii dintre Euharistie și filantropie, dintre altarul liturgic și cel al jertfeniciei și faptelor de milostenie, lucrarea mea poate fi de folos duhovnicesc atât teologilor care studiază și experiază aceste aspecte tainice ale învățaturii de credință, cât și preoților ce se străduiesc să-și apropie păstoriții de Sfântul Potir și de Împărăția cerurilor.

Prezentare sintetică

Dat fiind faptul că se tratează două teme majore, Euharistia și filantropia, respectiv legătura profundă ce se creează între acestea, lucrarea este structurată în două părți. În prima parte sunt abordate principalele aspecte legate de sfintele taine ale Bisericii, punându-se accent pe Sfânta Euharistie, ca taină, jertfă și comuniune, pentru ca în cele din urmă, să se evidențieze dinamismul liturghiei și în special dinamica Euharistiei ca încununare a întregii vieți liturgice și premiză a filantropiei.

În partea a doua este prezentată filantropia creștină ca reflectare a iubirii divine și a comuniunii euharistice, tratându-se temeiurile biblice, sursele patristice, reflectarea teologică asupra principalelor valențe ale legăturii dintre Euharistie și filantropie, iar mai apoi o retrospectivă istorică a misiunii social-filantropice în țara noastră.

Idei principale

Părtășia la Trupul și Sângele Mântuitorului contribuie în mod esențial la crearea și intensificarea comuniunii omului cu Dumnezeu, dar și la manifestarea în Biserică și societate a koinoniei și fraternității interumane. Dumnezeiasca Euharistie nu hrănește doar credincioșii considerați individual ca persoane distincte care alcătuiesc *Eklesia*, ci hrănește și întreține și Biserica socotită ca plenitudine de viață a oamenilor întru Duhul Sfânt. Împărtășindu-ne cu vrednicie în calitate de mădulare ale Bisericii, noi contribuim la întărirea acesteia, dar și la afirmarea ei în lume, în societate (Mt. 5, 16).

Potrivit planului divin existent din veșnicie, *Biserica și Euharistia* reprezintă două entități distincte, dar inseparabile, aflate într-o dependență și armonie reciprocă. „Noul popor ales al lui Dumnezeu”- înfățișat și atestat scripturistic în Noul Testament îi cuprinde pe membrii Bisericii, adică pe cei care de la Sfântul Botez dobândesc vocația comuniunii cu Hristos și cu semenii. Această comuniune este evidențiată și intensificată pe plan sacramental de dumnezeiasca Euharistie. *Koinonia* este pecetluită prin primirea cu vrednicie a Trupului și Sângelui lui Hristos (Mt. 26, 26- 28; Mc. 14, 31). Pentru creștinătatea ortodoxă, Sfânta Euharistie nu se reduce, însă, doar la dimensiunea și semnificația ei sacramentală, și nu este un simplu act cultic, ci reprezintă centrul de convergență al întregii vieți bisericești.

Fideli Sfintei Scripturi, tâlcuirii patristice și întregii tradiții sacramentale a Bisericii de Răsărit, noi, ortodocșii, afirmăm cu tărie că dumnezeiasca Euharistie este deopotrivă jertfă reactualizată, prezență divină de viață dătătoare, încununare a operei mântuitoare a lui Hristos și a lucrării tainice, dar cu efecte văzute a Sfântului Duh, factor definitoriu și unificator al sfintei noastre Biserici și anticipare a Împărăției veșnice, propovăduite prin cuvânt și faptă de Mântuitorul Hristos și de sfânta Sa Biserică. Euharistia înseamnă reactualizare nesângeroasă a jertfei Crucii, aducere-aminte a suferințelor asumate de Hristos Cel nepătat de întinăciunea păcatului „pentru noi și a noastră mântuire”, element de temelie al Bisericii și izvor al unității ei, bază a comuniunii omului cu Dumnezeu și a credincioșilor întreolaltă, merinde și anticipare a vieții și Împărăției de veci.

Liturghia euharistică este actul în care se celebrează în modul cel mai intens iubirea jertfelnică și milostivirea lui Dumnezeu pentru oameni, sau filantropia divină. Împărtășindu-ne cu Hristosul euharistic, devenim consângeni cu El. Pentru a ne asemena Lui în ceea ce privește iubirea semenilor, este esențial ca, prin Euharistie, rugăciune și fapte bune, să trăim alături de Hristos. Prezența iubitoare a lui Hristos prin Duhul Sfânt în credincioșii care se împărtășesc euharistic de El, realizează legătura dintre filantropia divină, a Preasfintei Treimi și filantropia eclezială și socială a creștinilor. Dimensiunea liturgică a întâlnirii omului cu multmilostivul Dumnezeu face ca credinciosul să devină izvor al iubirii milostive față de semenul său. Hristos ne arată că prin Sfânta Euharistie devenim părtași la iubirea Sa smerită și jertfitoare care realizează comuniunea. Iubirea milostivă față de aproapele, ca reconciliere cu el și ca ajutorare a lui, preced și urmează săvârșirea dumnezeieștii Euharistii.

Iubirea divină este fundamentul primordial, izvorul cel dintâi al oricărei fapte de iubire agapică, a sprijinului reciproc între oameni, a prețuirii și armoniei (Efs. 5, 2; I In. 4, 11-19). În context nou-testamentar, iubirea și slujirea semenului constituie un principal criteriu al atodreptei Judecăți (Mt. 10, 40 u; 23, 3u).

Teologii arată că filantropia creștină are un caracter hristocentric, pentru că Îl consideră pe Hristos ca model de slujire a omului aflat în suferință și nevoi (II Cor. 8, 9). Dragostea devine slujire, este înnobilită de har, încadrată în lucrarea și misiunea Bisericii. Evidențiind legăturile dintre slujirea smerită a Mântuitorului (In. 13, 1-20) și darea poruncii fundamentale a Bisericii, considerată ca o mare comunitate (In. 13, 34-35), Sfântul Evanghelist Ioan ne arată că Hristos Însuși a instituit diaconia sau slujirea aproapelui. Această rânduire este așezată de mulți dintre exegeții ortodocși în paralel cu instituirea dumnezeieștii Euharistii, săvârșită de Hristos în cadrul Cinei celei de taină și încredințată Bisericii spre săvârșire, spre perpetuă reactualizare.

În zilele noastre, când observăm că, sub imperiul secularizării și a unui anticlericalism exagerat, filantropia este înțeleasă mai mult fără caracterul ei bisericesc, devine tot mai clar pentru fiecare dintre noi, creștinii, că ne îndepărtăm de Modelul Hristos.

Istoria creștinismului ne arată că încă din timpurile Bisericii primare, filantropia a avut un rol esențial în viața credincioșilor și a comunităților ecleziale. În mod aparent paradoxal, istoria bisericească dovedește că vremurile cele mai (g)rele au fost marcate de creșterea puternică a solidarității dintre creștini. Persecuțiile sistematice, pauperizarea acerbă, conflictele militare, dezastrele naturale și intemperiiile au fost răstimpuri de mare rodire duhovnicească, epoci în care numărul și anvergura actelor de caritate a sporit în mod semnificativ.

În vremurile grele din decursul istoriei bisericești și universale creștinii au săvârșit atât lucrarea Martei, ajutându-și confrății și slujind cu devotament tuturor celor aflați în nevoi și dificultăți sociale, cât și lucrarea Mariei, care urma să transforme socialul prin puterea rugăciunii și a Evangheliei. Filantropia, percepută prin prisma Martei, este orientată spre aspectul ei practic, vizibil, eficient, iar percepută din perspectiva Mariei este înduhovnicită, deosebit de semnificativă din punct de vedere spiritual.

Ortodoxia nu face separare între Sfânta Euharistie și slujirea caritativă. Ea percepe diaconia iubirii ca *Liturghie săvârșită după Liturghie*, adică socotește fapta caritabilă ca pe o continuare a experienței euharistice a Bisericii extinsă în societate, ca pe o extensie a Sfintei Mese în lume. „*Fiii mei, să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta și cu adevărul*” (I In. 3, 18).

În Ortodoxie, putem vorbi într-adevăr despre o filantropie a Bisericii, deoarece ea reprezintă o latură semnificativă, chiar definitorie a acestui organism teandric. Biserica este o instituție teandrică, iar activitatea ei în lume nu poate fi despărțită în nici un caz de lucrarea harului și de înrăurirea benefică a Duhului Sfânt. Instituționalizarea și laicizarea *excesivă* a activităților filantropice creștine poate mări eficiența acestora pe termen scurt, dar într-o perspectivă temporală mai îndepărtată va duce la ruperea legăturilor dintre filantropie și lucrarea liturgică și harică a Bisericii, va avea în mod cert efecte negative. Filantropia divină reprezintă izvorul și forța motrice a filantropiei bisericești. În acest sens, Biserica, atât ca sfânt locaș de cult, cât și ca instituție rânduită de Dumnezeu, este un spațiu al slujirii, al comuniunii, al întâlnirii cu Dumnezeu și cu aproapele nostru.

Pentru a evita eventualele derapaje sau mutații negative ale actului filantropic creștinesc, Biserica trebuie să-și afirme identitatea și-n societatea contemporană, metamorfozând ea „socialul” și nu lăsându-se transformată de elementele secularizate și secularizante actuale. Inițiind și practicând o filantropie

autentică, în duhul Sfintei Scripturi și a trăirii patristice și filocalice, Biserica trebuie să reîncreștineze cetatea, lumea și societatea în mijlocul căreia ființează.

Legătura dintre Sfânta Euharistie și filantropia inițiată și desfășurată de Biserică are o certă dimensiune misionară. Adresate în mod direct Sfinților Apostoli, îndemnurile misionare ale Mântuitorului îi includ în chip mijlocit și pe creștinii conștienți de numele și de vocația lor. Ucenicii sunt sarea și lumina ce dau sens și orientare (Mt. 10, 7-28; 19-20), dar misiunea lor nu se realizează doar în cuvânt, ci și în faptele existenței cotidiene. Prin aceste fapte vor dovedi tuturor că s-au schimbat, că au alte priorități, că înaintea lor se află ceva de o inestimabilă valoare.